

รายวิชา ศิลปะ (ดนตรี)

รหัสวิชา ศ๒๓๑๐๒ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

เรื่อง วิวัฒนาการของดนตรีไทยสมัยอยุธยา

ครูผู้สอน ครูจักรพันธ์ สุวรรณเกิด

ครูโชติกา สมพงษ์

เรื่อง

วิวัฒนาการของดนตรีไทย

สมัยอยุธยา

วิวัฒนาการดนตรีไทย

ดนตรีไทย
สมัยสุโขทัย

ดนตรีไทย
สมัยอยุธยา

ดนตรีไทย
สมัยรัตนโกสินทร์

ดนตรีไทย
สมัยรัตนโกสินทร์

คำถามทบทวน

- เครื่องดนตรีไทยในสมัยสุโขทัย มีอะไรบ้าง

- วงดนตรีไทยในสมัยสุโขทัย มีกี่ประเภท อะไรบ้าง

- บทเพลงไทยในสมัยสุโขทัย มีเพลงอะไรบ้าง

ทบทวน

เห็นได้ว่าดนตรีไทยและเพลงไทยในสมัยสุโขทัยเป็นราชธานี เครื่องดนตรีไทยนั้นก็ครบอยู่ในประเภทของเครื่องดนตรีทั้ง ๔ ประเภท คือ ดิด สี ตี เป่า และเพลงพื้นบ้าน แม้จะมีเครื่องดนตรีเกิดครบทั้ง ๔ ประเภทดังกล่าวแล้ว แต่ในสมัยต่อ ๆ มา ก็ได้เกิดเครื่องดนตรี ชนิดอื่น ๆ อีก

จุดประสงค์การเรียนรู้

ด้านความรู้

นักเรียนสามารถบอกวิวัฒนาการของดนตรีไทยสมัยอยุธยาได้อย่างถูกต้อง

เรื่อง

วิวัฒนาการของคนตรีไทย

สมัยอยุธยา

วิวัฒนาการของดนตรีไทยสมัยอยุธยา

ในสมัยกรุงศรีอยุธยาดนตรีไทยเจริญขึ้นมาก ประชาชนนิยมเล่นกันอย่างแพร่หลาย เครื่องดนตรีในสมัยนี้ก็ได้มาตั้งแต่สุโขทัย แต่ได้มีการปรับปรุงรูปร่างและการประสมวงดนตรี มีการคิดเครื่องดนตรีเพิ่ม เช่น จะเข้ ทำให้ในสมัยอยุธยานี้มีเครื่องดนตรีครบทุกชนิด

วิวัฒนาการของดนตรีไทยสมัยอยุธยา

ด้วยความเจริญทางด้านดนตรีไทยในสมัยนี้
ทำให้ประชาชนนิยมเล่นดนตรีกันอย่างมากมาย
ประชาชนมีความสามารถทางการเล่นดนตรีและเล่นกัน
จนเกินขอบเขตแม้แต่ในเขตพระราชฐาน

วิวัฒนาการของดนตรีไทยสมัยอยุธยา

จนกระทั่งในสมัยพระบรมไตรโลกนาถ (พ.ศ.๑๙๙๑ - ๒๐๓๑) ต้องมีกฎหมายเทียรบาลกำหนดไว้ว่า

“...ห้ามร้องเพลงเรือ เป่าขลุ่ย เป่าปี่ สีซอ ตีดกระจับปี่ ตีดจะเข้
ตีโทนทับ ในเขตพระราชฐาน...”

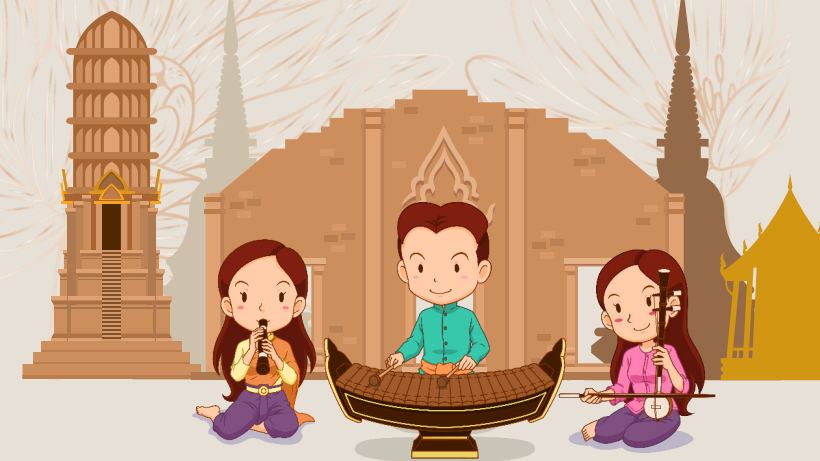
เครื่องดนตรีไทย

เป่าขลุ่ย บรรเลงดนตรีประเภท
เครื่องเป่า มักทำด้วยไม้ไผ่ ซึ่งในสมัยนี้
คงเป็นขลุ่ยขนาดกลาง ปัจจุบันเรียกว่า
“ขลุ่ยเพียงออ”

เครื่องดนตรีไทย

เป่าปี่ บรรเลงเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่า
ที่ต้องใช้ลิ้น (ไทยเราใช้ใบตาล) มาสวมใส่
สำหรับเป่าให้เกิดการสั่นสะเทือนของลิ้นทำให้
เกิดเสียง ซึ่งนับว่าเป็นเครื่องดนตรีของไทยแท้

เครื่องดนตรีไทย

คำว่า “เป่าปี่” ที่กล่าวถึงนี้ สันนิษฐานว่า
เป็นการบัญญัติครอบคลุมปี่ทั้ง ๓ ชนิด
ของไทย ได้แก่ ปี่นอก ปี่ใน และปี่กลาง

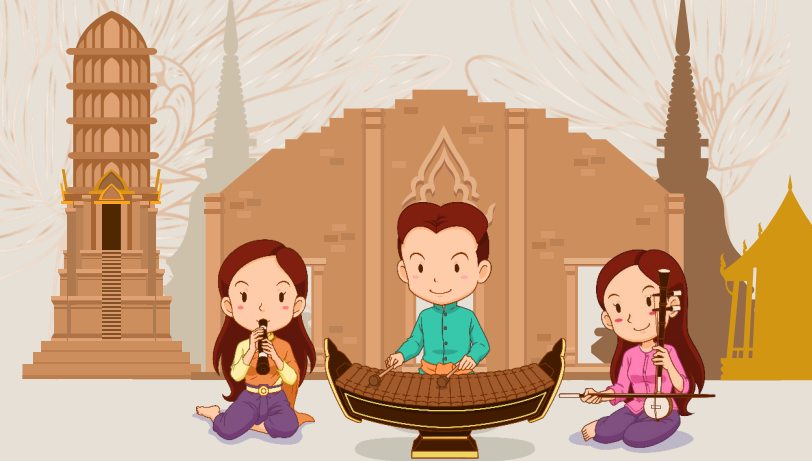
เครื่องดนตรีไทย

สี่ชอ การบรรเลงชอ สันนิษฐานว่า “ชอ” ที่ระบุไว้ หมายถึง ชอด้วงและชออู้ แต่ที่บัญญัติว่า “ชอ” เท่านั้น คงเพื่อให้ครอบคลุมถึงชอสามสาย และชออื่น ๆ

เครื่องดนตรีไทย

ดีดจะเข้ การบรรเลงจะเข้ แต่เดิมเครื่องดีดของไทย มีพินน้ำเต้า พินเพ็ยะ และกระจับปี่ ส่วน “จะเข้” คงมีวิวัฒนาการมาจากพิน เพราะเวลาดีดพินนั้น ต้องถือขึ้นดีดนาน ย่อมเกิดความเมื่อยล้า จึงวางพินลง แล้วดีดบนพื้นแทน

เครื่องดนตรีไทย

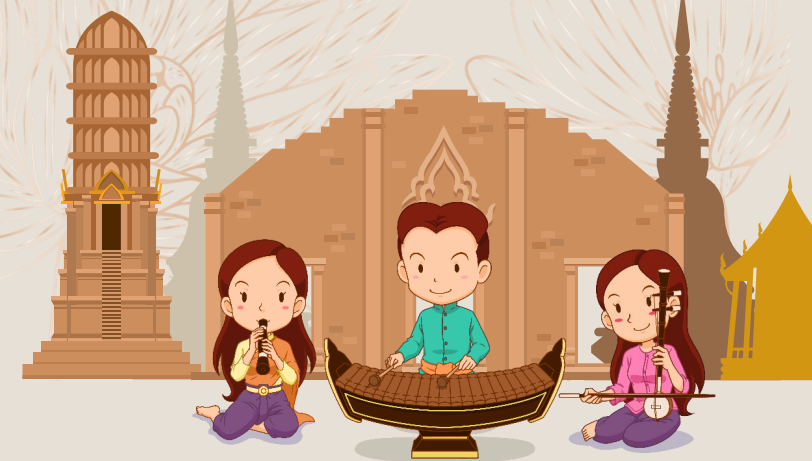
ดีดจะเข้ ต่อมาจึงได้ปรับปรุงให้เหมาะกับวิธีการดีดกับพื้นโดยไม่ต้องถือไว้แบบเดิม แรกเริ่มจะเข้มีรูปร่างอย่างไรไม่ปรากฏแน่ชัด แต่สันนิษฐานว่า คงมีลักษณะรูปร่างเหมือนจระเข้ แล้วไทยนำมาปรับปรุงจนมีลักษณะเช่นปัจจุบัน แล้วเรียกว่า “จะเข้”

เครื่องดนตรีไทย

ดีดกระจับปี่ หมายถึง พิณชนิดหนึ่งที่มีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย มี ๔ สาย เหตุที่เรียกเครื่องดนตรีนี้ว่ากระจับปี่ เพราะเพี้ยนมาจากคำว่า “กัจฉปิ” ซึ่งเป็นภาษาชวา และเพี้ยนมาอีกต่อหนึ่งจากคำว่า “กัจฉปะ” เป็นภาษาบาลีแปลว่า “เต่า”

เครื่องดนตรีไทย

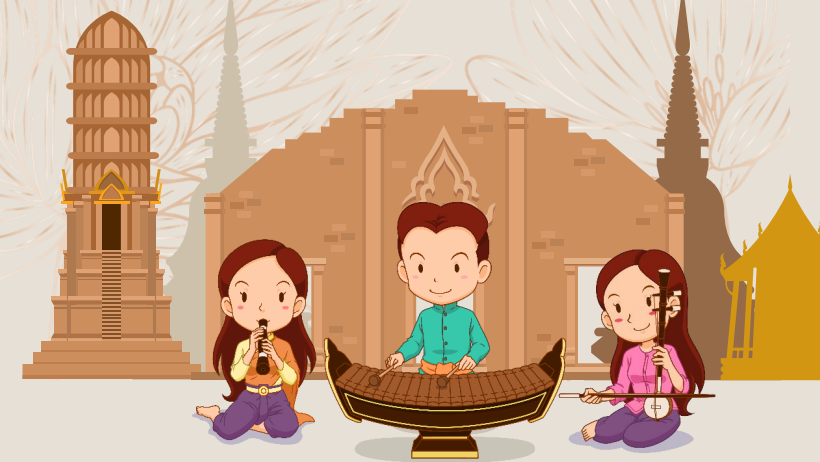
ตีโทนทับ หมายถึง กลองที่ชิงด้วยหนัง
หน้าเดียว ใช้ตีกำกับจังหวะในวงดนตรีไทย
มีด้วยกัน ๒ ชนิด

๑. โทนชาตรี
๒. โทนมโหรี

เครื่องดนตรีไทย

นอกจากมีเครื่องดนตรีที่เกิดขึ้นในสมัยนี้แล้ว ก็ยังมี ระนาด เกิดขึ้นในสมัยนี้เช่นกัน ซึ่งอาจารย์สุดจิตต์ วงษ์เทศ (๒๕๒๙) ได้แสดงความคิดเห็นว่า ระนาดนั้น แต่เดิมคงมาจากกรับ ที่ให้เสียงสูงต่ำไม่เท่ากัน เนื่องจากขนาดและน้ำหนัก ไม้ที่ถูกเหลามาต่างกัน จึงเกิดเป็นเสียงต่าง ๆ มีผู้เข้าใจว่าเป็นความพยายามของชาวบ้านที่ไม่มีเงินซื้อหาโลหะมาทำฆ้อง จึงได้คิดระนาดไม้ที่เกิดเสียงแทนฆ้อง

เครื่องดนตรีไทย

ตั้งนั้นในยุคของกรุงศรีอยุธยาจึงปรากฏเครื่องดนตรีครบทุกประเภท ดังนี้

เครื่องดีด ได้แก่ กระจับปี่ จะเข้ พิณเพี้ยะ พิณน้ำเต้า

เครื่องสี ได้แก่ ซอสามสาย ซออู้ ซอด้วง

เครื่องตีไม้ ได้แก่ ระนาด (เอก) กรับพวง กรับคู่

เครื่องตีโลหะ ได้แก่ ฆ้องวงใหญ่ ฆ้องคู่ ฆ้องชัย

ฆ้องโหม่ง ฉิ่ง ฉาบ มโหระทึก และกำสตาล

เครื่องดนตรีไทย

ดั่งนั้นในยุคของกรุงศรีอยุธยาจึงปรากฏเครื่องดนตรีครบทุกประเภท ดั่งนี้

เครื่องตีหนัง ได้แก่ ตะโพน ทับ (โทน) รำมะนา กลองทัด กลองตุ๊ก
บัณเฑาะว์ กลองชาตรี และกลองมลายู

เครื่องเป่า ได้แก่ พิณเสนญชัย แตรงอน
แตรสังข์ ปี่ใน ปี่นอก ปี่กลาง (อาจมีปี่มอญและ
ปี่ชวาด้วย) และขลุ่ย

วงดนตรีไทยในสมัยอยุธยา

ในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีนั้น ศิลปะวิทยาการ มีความเจริญรุ่งเรืองและกว้างขวางออกไปกว่าแต่ก่อนมาก ด้านดนตรีไทยก็มีเครื่องดนตรีเพิ่มขึ้น จึงได้นำมาประสมกัน เป็นวงดนตรีขึ้นอีก.....ประเภท ดังนี้

วงดนตรีไทยในสมัยอยุธยา

๑. วงมโหรีเครื่องหก เป็นวงที่ขยายมาจากวงมโหรีเครื่องสี่ ภายหลังจากวงมโหรีเครื่องสี่เป็นที่นิยมกันอย่างแพร่หลาย จึงได้พัฒนาขยายตัวขึ้นจนกลายเป็นวงมโหรีเครื่องหก โดยมีเครื่องดนตรีที่เพิ่มเข้ามาคือ ขลุ่ยเพียงออ และรำมะนา

วงดนตรีไทยในสมัยอยุธยา

๑. วงมโหรี เครื่องหก

สื่อวีดิทัศน์นี้ใช้เพื่อการศึกษาเท่านั้น

ขอขอบคุณสื่อวีดิทัศน์

วงมโหรีเครื่องหก - เพลงมโหรีในระบำสี่บท (เพลงพระทอง เพลงเข้า
หลุด เพลงสระบุหรง และเพลงบะหลิม)

เผยแพร่โดย : TheOne Za

เผยแพร่วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๖๒

ที่มา : https://www.youtube.com/watch?v=sh_dA&pGlzs

วงดนตรีไทยในสมัยอยุธยา

๒. วงเครื่องสาย สันนิษฐานว่า เครื่องดนตรีประเภทเครื่องสายส่วนใหญ่ ทั้งจะเข้ ซอด้วง และซออู้ มีผู้คิดประดิษฐ์ขึ้นใช้ในสมัยนี้ จึงได้นำมาผสมกันเป็นวงดนตรีไว้สำหรับราชฎรได้บรรเลงเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลินใจ แต่การรวมวงกันในสมัยนั้นคงไม่มีชื่อเรียก และยังไม่มึระเบียบแบบแผนดังเช่นปัจจุบัน

วงดนตรีไทยในสมัยอยุธยา

๒. วงเครื่องสาย

สื่อวีดิทัศน์นี้ใช้เพื่อการศึกษาเท่านั้น

ขอขอบคุณสื่อวีดิทัศน์

ไอยเรศ ๓ ชั้น วงเครื่องสายสำนักการสังคีต กรมศิลปากร

เผยแพร่โดย : Lerkiat Mahavinijchaimontri

เผยแพร่วันที่ ๔ กรกฎาคม ๒๕๖๓

ที่มา : <https://www.youtube.com/watch?v=hRnf๒h๔xYAk>

วงดนตรีไทยในสมัยอยุธยา

๓. วงปี่พาทย์เครื่องห้า เป็นวงดนตรีที่มีรากฐานมาจาก วงปี่พาทย์เครื่องห้าในสมัยสุโขทัย สันนิษฐานว่าเมื่อมีผู้คิดค้น “ระนาด” ขึ้น จึงได้นำมาผสมในวงให้เกิดความสมบูรณ์และไพเราะยิ่งขึ้นกว่าเดิม

วงดนตรีไทยในสมัยอยุธยา

แต่ยังคงเรียกปีพาทย์เครื่องห้า (ไม่นับรวมฉิ่ง) หน้าทีของวงปีพาทย์เครื่องห้านั้น ยังคงใช้สำหรับการประโคม และบรรเลงประกอบการแสดงโขนละคร เช่นเดิม

วงดนตรีไทยในสมัยอยุธยา

๓. วงปี่พาทย์
เครื่องห้า

สื่อวีดิทัศน์นี้ใช้เพื่อการศึกษาเท่านั้น

ขอขอบคุณสื่อวีดิทัศน์

กราวใน ปี่พาทย์ไม้แข็งเครื่องห้า (สมัยอยุธยาตอนปลาย) ครอบเครื่อง
เรื่องปี่พาทย์ Ep.๓

เผยแพร่โดย : Siammelodies

เผยแพร่วันที่ ๙ สิงหาคม ๒๕๖๔

ที่มา : <https://www.youtube.com/watch?v=KT๑XMphgwYs>

คำถาม

นักเรียนจะสังเกตว่า มีเครื่องดนตรี
อะไรบ้าง มีลักษณะของวง
เป็นอย่างไร

วงดนตรีไทยในสมัยอยุธยา

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี
เรามีการประสมวงดนตรีชนิดใหม่เกิดขึ้น ๑ วง
คือ วงเครื่องสาย ส่วนวงมโหรีเครื่องหกและวงปี่พาทย์
เครื่องห้า นั้น เป็นวงที่ได้พัฒนาสืบมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย

เพลงไทยในสมัยอยุธยา

สมัยอยุธยานิยมการเล่นเพลงเรือ เพลงดอกสร้อย
สักวา โดยเฉพาะการเล่นสักวา เป็นการนำไปสู่การร้อง
เพลงประเภทอัตราสามชั้น

เพลงไทยในสมัยอยุธยา

การแยกประเภทเพลงสมัยอยุธยานั้น จำแนกออกได้เป็น ๓ ประเภท คือ

๑. เพลงประกอบการขับร้อง มี ๕ ประเภท ได้แก่ เพลงตับมโหรี เพลงเกร็ด การขับเสภา การเล่นดอกสร้อยและการเล่นสัทวา

เพลงไทยในสมัยอยุธยา

ตัวอย่าง เพลงประกอบการขับร้อง (เพลงต๋ับมโหรี)

สื่อวีดิทัศน์นี้ใช้เพื่อการศึกษาเท่านั้น

ขอขอบคุณสื่อวีดิทัศน์

ต๋บบมโหรีนางนาค วงมโหรี โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา

เผยแพร่โดย : Saisaw

เผยแพร่วันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๕๗

ที่มา : <https://www.youtube.com/watch?v=uT๑mfm๗wzSU>

เพลงไทยในสมัยอยุธยา

การแยกประเภทเพลงสมัยอยุธยานั้น จำแนกออกได้เป็น ๓ ประเภท คือ

๒. เพลงบรรเลงล้วน มี ๒ ประเภท ได้แก่ เพลงหน้าพาทย์ และเพลงเรื่อง

เพลงไทยในสมัยอยุธยา

ตัวอย่าง เพลงบรรเลงล้วน (เพลงหน้าพาทย์)

สื่อวีดิทัศน์นี้ใช้เพื่อการศึกษาเท่านั้น

ขอขอบคุณสื่อวีดิทัศน์

เพลง หน้าพาทย์ บาทสกุณี [มรภ.บ้านสมเด็จฯ]

เผยแพร่โดย : KOTAVAREE KOTAVAREE

เผยแพร่วันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๔

ที่มา : <https://www.youtube.com/watch?v=wVAooDlewvk>

เพลงไทยในสมัยอยุธยา

การแยกประเภทเพลงสมัยอยุธยานั้น จำแนกออกได้เป็น ๓ ประเภท คือ

๓. เพลงภาษา หมายถึง เพลงไทยที่เลียนแบบทำนองเพลงและสำเนียงของชาติต่าง ๆ มักใช้บรรเลงประกอบตัวละครตามชาตินั้น ๆ

เพลงไทยในสมัยอยุธยา

ตัวอย่าง เพลงภาษา

สื่อวีดิทัศน์นี้ใช้เพื่อการศึกษาเท่านั้น

ขอขอบคุณสื่อวีดิทัศน์

ปีพาทย์ตีกดำบรรพ์ ๒๕๖๑ - เพลงภาษาภาสนุก (๓/๔)

เผยแพร่โดย : CU Art Culture

เผยแพร่วันที่ ๘ มีนาคม ๒๕๖๒

ที่มา : <https://www.youtube.com/watch?v=okCyavgUSJQ>

วิวัฒนาการของคนตรีไทยสมัยอยุธยา

สรุปลงในใบงาน

คำชี้แจง ให้นักเรียนเขียนแผนผังความคิดสรุปความรู้เกี่ยวกับวิวัฒนาการของคนตรีไทยสมัยอยุธยา พร้อมทั้งระบุนายละเอียดของเครื่องดนตรีไทยที่เกิดขึ้นในสมัยอยุธยา วงดนตรีไทย และบทเพลงไทยโดยสังเขป

ใบงานที่ ๒ เรื่อง แผนผังความคิดสรุปความรู้เกี่ยวกับวิวัฒนาการของดนตรีไทยสมัยอยุธยา
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑ เรื่อง วิวัฒนาการดนตรีไทย
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๒ เรื่อง วิวัฒนาการของดนตรีไทยสมัยอยุธยา
รายวิชา ศิลปะ (สาระดนตรี) รหัสวิชา ศ๒๓๑๐๒ ภาคเรียนที่ ๒ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

คำชี้แจง ให้นักเรียนเขียนแผนผังความคิดสรุปความรู้เกี่ยวกับวิวัฒนาการของดนตรีไทยสมัยอยุธยา พร้อมทั้ง
ระบุรายละเอียดของเครื่องดนตรีไทยที่เกิดขึ้นในสมัยอยุธยา วงดนตรีไทย และบทเพลงไทยโดยสังเขป

วิวัฒนาการของดนตรีไทย
สมัยอยุธยา

ตัวอย่าง

ใบงาน

ស្រុប

คำถามทบทวน

เครื่องดนตรีไทยในสมัยอยุธยา มีอะไรบ้าง

วงดนตรีไทยในสมัยอยุธยา มีกี่ประเภท อะไรบ้าง

บทเพลงไทยในสมัยอยุธยา มีเพลงอะไรบ้าง

สรุป

ความเจริญรุ่งเรืองทางด้านดนตรีไทยและเพลงไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยา มีทั้งด้านการคิดสร้างเครื่องดนตรี และบทเพลงประกอบโขน ละคร ขึ้นมากมาย ซึ่งก็ได้มีการนำเอาเครื่องดนตรีประเภทต่าง ๆ เข้ามาเล่นผสมกันจนเกิดวงดนตรีไทยขึ้น ๓ ประเภท คือ วงปี่พาทย์ วงมโหรี และวงเครื่องสาย

สรุป

นับว่าเป็นยุคศิวิไลซ์แห่งการดนตรีไทยที่ปัจจุบันสามารถเทียบเคียงศึกษาได้จากหลักฐานต่าง ๆ ในแต่ละยุค จึงเป็นพัฒนาการแห่งศิลปวิทยาที่ได้มีการคิดค้นสั่งสมสร้างสรรค์ ตกทอดเป็นมรดกตราប់ต่อยุคเรื่อยมา

วิวัฒนาการของดนตรีไทยสมัยอยุธยา

ศึกษาใบความรู้ที่ ๓

คำชี้แจง ให้นักเรียนไปศึกษาใบความรู้ที่ ๓ เรื่อง วิวัฒนาการของดนตรีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ ตั้งแต่รัชกาลที่ ๑ ถึง รัชกาลที่ ๕ สำหรับเรียน และการทำกิจกรรมในสัปดาห์ถัดไป

บทเรียนครั้งต่อไป

เรื่อง วิวัฒนาการของดนตรีไทย

สมัยรัตนโกสินทร์ (๑)

